

Частина 1

Історія починається...

Колись давно був собі шинок, що мирно стояв на березі Темзи у Редкоті, далеченько від річища. У ті часи, коли відбувалася ця історія, у верхів'ї Темзи було багатенько таких закладів, і в кожному можна було добряче напиться. Та, окрім звичного сидру або елю, кожен із них мав свою особливу принаду. «Червоний Лев» у Келмскоті частував гостей музикою: ввечері баржовики терликали на скрипочках, а сировари співали жалісних пісень про втрачене кохання. В Інгелшемі був «Зелений Дракон» — прокурений притулок для любителів поміркувати. Якщо вже ти азартна людина, тобі треба в «Олень» в Ітон Гастінгсі; а якщо до вподоби гарна буча, то кращого місця, ніж «Плуг» на околиці Баскота, годі й шукати. У «Лебеда» в Редкоті теж була своя родзинка. Туди ходили розповідати історії.

«Лебідь» був дуже старим шинком, можливо, найдавнішим з усіх. Він був побудований з трьох частин: одна стара, друга — дуже стара, а третя — ще старіша. Ці три різні споруди об'єднані соломою, що їх покриває, лишайником, яким поросло давнє каміння, та плющем, що розповзся по стінах. Улітку новою залізницею з міста приїжджали відпочивальники, винаймали в «Лебеді» баркас чи плоскодонку й улаштовували річковий пікнік із пляшкою елю. Та взимку відвідувачі були суто місцеві, й купчилися вони у зимовій кімнаті. То було приміщення без витребеньок, розташоване у найстарішій частині, з одним-єдиним віконцем у товстій кам'яній стіні. При денному освітленні крізь нього можна

було побачити редкотський міст і річку, що тече крізь три його зграбні арки. Вночі ж (а ця історія починається саме вночі) міст занурювався в темряву, і тільки тоді вухо вловлювало безмежний звук руху великої води, і можна було роздивитися видовжену рідку чорноту, що нерівномірно й хвилясто текла за вікном і тьмяно світилася.

Ніхто не знає, з чого почалася традиція розповідати історії в «Лебеді», але вона якось пов'язана з Битвою на Редкотському мосту. У 1387 році, за п'ятсот літ до початку нашої історії, там зустрілися дві великі армії. Надто довго розповідати, що і як було, але в результаті троє загинули в битві — лицар, зброносець і хлопчик, а вісімсот душ загубилися: потонули в болотах, коли намагались утекти. Так, це правда. *Вісімсот душ*. Тут багато про що можна розповісти. Їхні кістки лежать там, де тепер поля водяного хрину. Навколо Редкоти вирощують водяний хрін, збирають, пакують і відправляють на баржах до міста, але самі не їдять. Скаржаться, що він гіркий; такий ядучий, що відкусиш — а він ніби кусне тебе у відповідь. До того ж, хто захоче їсти листя, що виросло серед привидів? Коли така битва відбувається просто в тебе на порозі, а мертві отруюють річку, то цілком природно, що будеш знову й знову про це розповідати. Сила повторення перетворить тебе на прихильника оповідань. А потім, коли страшні події минуть, що ще робити, як не використовувати цей досвід щодо інших історій?

Власницею «Лебеда» була Марго Оквел. Оквели володіли шинком із давніх-давен, можливо, навіть, із самого початку. За законом вона прозивалася Марго Блісс, бо була заміжня, але закон — то примха для містян; а в «Лебеді» вона Оквел. Марго була гарною жінкою близько шістдесяти років. Вона сама піднімала діжки й мала такі міцні ноги, що ніколи не відчувала потреби присісти для відпочинку. Подейкували, що Марго навіть спить навстоячки, та Оквел народила тринадцятьох дітей, тож, вочевидь, інколи їй усе ж доводилося прилягти. Вона була дочкою попередньої власниці, а до того у шинку заправляли її бабуся та прабабуся,

і нікого не бентежило, що редкотським «Лебедем» керує жінка. Так уже тут повелося.

Чоловіком Марго був Джо Блісс. Він народився в Кемблі, за двадцять п'ять миль угору за течією, шапкою докинути до того місця, де Темза виникає з-під землі таким тоненьким струмочком, на вигляд — ніби клаптик вогкої землі. Блісси такі собі здохляки. Вони народжуються маленькими та кволими, і більшість помирає в дитинстві. Діти Бліссів ростуть худими та блідими, поки не сходять нанівець ще до того, як їм виповниться десять, зазвичай десь у два роки. Ті ж, хто виживає, як-от Джо, у дорослому віці на вигляд тонші та нижчі, ніж загал. Узимку вони кахикають, чхають і сльозлять. Мають добру вдачу, м'які очі та грайливо усміхаються.

У вісімнадцять років, будучи сиротою, не спроможним тяжко працювати, Джо покинув Кембл і попрямував шукати долі, не знаючи, чим заробляти на життя. З Кембла шляхів у будь-якому напрямку не менше, ніж будь-де у світі, та річка все одно притягує; треба бути вже повним збоченцем, щоб не йти за нею. Він прибув у Редкот і зупинився перекинути склянку. Тендітний молодик, чиє чорне розпатлане волосся різко контрастувало зі смертельно блідим обличчям, непомітно всівся, потроху сьорбав ель зі склянки, задивлявся на хазяйську дочку і прислухався до оповідань. Його приваблювала можливість бути серед людей, які вголос розповідали ті історії, що з дитинства жили у нього в голові. У якусь мить, коли всі замовкли, він відкрив рота й промовив: «Одного разу...»

Того дня Джо Блісс знайшов свою долю. Темза привела його в Редкот, там він і зостався. Трохи попрактикувавшись, Джо зрозумів, що може підлаштувати свій язик під будь-яку оповідку — чи то плітка, чи якийсь історичний факт, а чи традиційна, народна або казкова історія. Його жваве обличчя відтворювало подив, занепокоєння, полегшення, сумнів і будь-яку іншу емоцію, як у справжнього актора. А ще ж його брови. Вони були розкішного чорного кольору і брали в оповіданні не менш важливу участь, ніж слова. У кульмінаційні моменти брови зсувалися; коли якась деталь вимагала

особливої уваги – смикалися; а коли персонаж був не таким, яким здавався, вони вигиналися дугою. Спостерігаючи за його бровами, за їхніми примхливими вихилясами, помічаєш усе те, що міг би й прогавити. За декілька тижнів після того, як уперше випив у «Лебеді», Джо навчився заворожувати своїх слухачів. Він і Марго приворожив, а вона – його.

Наприкінці місяця Джо пішки пройшов шістьдесят миль до місця, розташованого доволі далеко від річки, і там розповів історію на змаганні. Він, звісно, виграв перший приз і витратив виграш на обручку. Повернувся до Редкота сірим від втоми, провалювся в ліжку десь тиждень, а у вихідні став на коліна й оспівдився Марго.

– Ну не знаю, – завагалась її матір. – Чи годен він працювати? Чи може заробляти на життя? Як він дбатиме про сім'ю?

– Глянь на виторг, – відповіла Марго. – Бачиш, як жваво стало тут, коли Джо почав розповідати свої історії. Уявімо, що я не вийду за нього заміж. Він тоді може звідси піти. І що тоді?

То була правда. Люди стали частіше приходити до шинку. Вони були з далеких країв і залишалися на довше, щоб послухати оповідки Джо. Усі вони замовляли випивку. «Лебідь» процвітав.

– Але ж сюди приходять багато сильних красивих хлопців, і ти їм дуже подобаєшся. Чи не буде кращим хтось із них?

– Але я хочу Джо, – впевнено відповіла Марго. – Мені подобаються історії.

Вона й зробила по-своєму.

Усе це відбувалося років за сорок до цих подій, і за цей час Марго та Джо створили велику сім'ю. За двадцять років у них народилося дванадцять дужих дівчат. Усі успадкували густе каштанове волосся та міцні ноги Марго. Вони виростили в огрядних молодичь із житгерадісними усмішками та добрим гумором. Тепер усі були заміжні. Одна трохи товща, а інша трохи стрункіша, одна трохи вища, а інша трохи нижча, в одній волосся трохи темніше, а в іншій – трохи світліше, та в усіх інших ознаках вони були такі схожі, що завсідники їх не розрізняли, а коли дівчата приходили допомогти в часи

найбільшої завантаженості, їх усіх скопом кликали Маленька Марго. Після народження всіх цих дочок у сім'ї Марго та Джо настало затишшя. Вони вже було подумали, що час дітонародження минув, аж тут сталася остання вагітність, що принесла їм Джонатана, їхнього єдиного сина.

Джонатан був зовсім не схожий на інших дітей. Він мав коротку шию, геть кругле обличчя, мигдальні, надміру зсунуті вгору очі, тендітні вушка та носик, а ще язик, що здавався надто великим для постійно розтягнутого в усмішці рота. Поки Джонатан зростав, ставало зрозуміло, що хлопець відрізняється від інших не тільки зовнішністю. Тепер йому було п'ятнадцять. І якщо інші хлопці його віку з нетерпінням чекали дорослішання, Джонатан погідно вважав, що увесь час житиме при шинку з матір'ю та батьком, і нічого іншого собі не бажав.

Марго все ще була міцною та симпатичною жінкою, а Джо посивів, хоча брови його залишилися такими само чорнявими. Тепер йому було шістьдесят – дуже похилий вік як на одного з Бліссів. Люди вважали, що таке довголіття забезпечила йому безкінечна турбота Марго. Останніми роками він інколи слабшав так, що не покидав ліжка два чи три дні поспіль – лежав із заплещеними очима. Ні, Джо не спав; у ці періоди він мандрував місцями за межами сну. Марго спокійно сприймала такі його провалля. Вона підтримувала вогонь, щоб повітря в кімнаті було сухим, вливала йому до рота охолоджений бульйон, розчісувала волосся і пригладжувала брови. Іншим людям кортіло побачити його, так хистко підвішеного від одного вологого вдиху до наступного, та Марго ставала їм напереріз. «Не хвилюйтеся, все з ним буде гаразд», – казала вона в такі миті. І так і було. Зрештою, він же був із Бліссів. Річка просочилася в нього і затопила його легені.

То була ніч сонцестояння, найдовша в році. Декілька тижнів поспіль дні скорочувалися: спочатку поступово, а потім прожогом, так що вже по обіді ставало темно. Як добре відомо, коли збільшуються місячні години, люди збиваються з ритму своїх годинників. Вони куняють опівдні, міцно

сплять, коли вже час вставати, а в густій нічній темряві лежать без сну. Це час магії. І коли кордони між днем і ніччю стираються до тонкої волосинки, те ж саме відбувається і з кордонами між світами. Сни й вигадані історії змішуються з реальним досвідом, мертві й живі натикаються одні на одних, а теперішнє накладається на минуле. В такі моменти може статися непередбачуване. Чи причетне сонцестояння до тих дивних речей, що відбувались у «Лебеді»? Вам доведеться з'ясувати це самостійно.

Тепер, коли ви знаєте все, що потрібно знати, історія може розпочатися.

Ті п'яниці, що зібрались у «Лебеді» того вечора, були завсідниками. Більшість із них – каменярі, вирощувачі хрину й баржовики. Але був тут і Бешант-човняр, а також Овен Олбрайт, який пів століття тому пішов річкою до моря, а за двадцять років повернувся заможною людиною. Вони всі перебували тут відтоді, як у небі почало згасати світло. Спорожнювали і знову наповнювали склянки, витрушували свої люльки й знову набивали їх їдким тютюном, і травили побрехеньки.

Олбрайт пригадував битву на Редкотському мосту. За п'ятсот років будь-яка історія дещо черствіє, й оповідачам непогано б якось її оживити. Деякі частини цієї історії традиційно залишалися незмінними – армії, які зустрілися, загибель лицаря та його зброєносця, вісімсот утоплеників. Але оповідь про кончину хлопчика до них не належала. Про це не було відомо геть нічого, окрім того, що то був хлопець, він перебував на Редкотському мосту й знайшов там смерть. Ця лакуна й ставала джерелом для вигадок. При кожному переповіданні п'янички з «Лебеда» піднімали хлопця з мертвих, щоб придумати йому щоразу нову погибель. За останні роки він помирав незліченну кількість разів, у химерний і кумедний спосіб. Коли ти вже заволодів історією, можеш розпоряджатися нею на свій розсуд. Та горе будь-якому відвідувачеві «Лебеда», який спробує посягнути на те ж саме. Ми ніколи не дізнаємося, що сам хлопець думав про свої регулярні воскресіння, але головне тут у тому, що оживлен-

ня мерців було в «Лебеді» звичною справою, і цю подробицю варто запам'ятати.

Цього разу дух юного вигадника, який викликав Олбрайт, підібрався до солдатів, щоб відволікти їх, поки вони чекають наказів. Ухилиючись від гострих лез, хлопець підковзнувся на бруді, а йому вслід полетіли кинджали; усі вони падали навколо нього лезом униз, геть усі. Окрім останнього, який влучив точно в око і вбив хлопця ще до початку битви. Це нововведення спровокувало схвальне мугикання, яке швидко вгамувалося, даючи змогу продовжити історію, яка після цього моменту пішла більш-менш звичним шляхом.

Потім запала тиша. Не годилося бути вискочнем із новою історією до того, як слухачі належно перетравлять попередню.

Джонатан увесь час уважно слухав.

– Мені б теж хотілося розповісти історію, – промовив він. І усміхнувся.

Джонатан завжди усміхався, та мав тужливий вигляд. Він був не дурний, але навчання в школі давалося нелегко. Інші діти сміялися з його чудернацького обличчя та дивакуватих манер, тож за декілька місяців хлопець покинув учитися. Так і не навчився читати та писати. Зимові завсідники звикли до хлопця Оквелів, із усіма його дивацтвами.

– То спробуй, – запропонував Олбрайт. – Розкажи якусь.

Джонатан узяв пропозицію до уваги. Він відкрив рота і став напружено чекати, що ж із нього вийде. Нічого. Його обличчя перекошило, а плечі зіщулилися від сміху з самого себе.

– Не можу! – вигукнув він, коли прийшов до тями. – Я не можу цього зробити!

– Що ж, тоді іншим разом. Повправляєшся трохи, а ми послухаємо тебе, коли будеш готовий.

– Тату, розкажи ти історію, – сказав Джонатан. – Ну ж бо!

То був перший вечір Джо у зимовій кімнаті після чергового провалля. Він мав блідий вигляд і повсякчас мовчав. Ніхто не очікував від нього історій у такому крихкому стані, але на прохання сина Джо усміхнувся і поглянув угору, в той кут кімнати, де стеля потемніла від тютюнового диму.

Джонатан вважав, що саме звідти приходять історії його батька. Коли очі Джо знову сфокусувалися на кімнаті, він був готовий і відкрив рота, щоб почати оповідь:

— Одного разу...

Відчинилися двері.

Для новоприбулого було запізно. Хто б то не був, він не поспішав заходити всередину. Від холодного протягу замерхтіли свічки, і до прокуреної кімнати увірвався гострий річковий запах. П'яниці попіднімали очі.

Кожен побачив, та тривалий час ніхто не реагував. Вони намагалися бодай щось уторопати в тому, що постало в них перед очима.

Чоловік — якщо то він — був високим і міцним, та голова в нього була мов у чудовиська. І, побачивши її, завсідники перелякалися. Чи то й було чудовисько з бабусиних казок? А чи вони спали, і їм наснився кошмар? Кривий і приплющений ніс, а під ним зяє широка, темна від крові порожнина. Коли погляди сповзли нижче, вже достатньо нажахані завсідники побачили, що пекельна істота тримала в руках велику ляльку з восковим обличчям, ручками-ніжками та залізаним фарбованим волоссям.

Утім, зі ступору їх вивів той-таки чоловік. Він спочатку загарчав (і воляння те було таким само потворним, як і рот, що його породив) й одразу ж захитався і почав осідати на підлогу. Двійко фермерських наймитів саме вчасно підскочили з лавки і схопили його погід руки, не давши завалитися та розчерепити голову об кам'яні плити. Тоді ж і Джонатан рвонув уперед із витягнутими руками, підставивши їх для ляльки, що несподівано виявилася заважкою для його м'язів і суглобів.

Оговтавшись, вони затягли непритомного чоловіка на стіл. Одразу ж підсунули й другий, щоб розмістити його ноги. Коли вже закінчили його вмощувати, всі скупчилися навколо нього, підсвічуючи собі лампами та свічками. У чоловіка ж повіки навіть не здригнулися.

— То він мертвий? — припустив Олбрайт.

Юрба нерозбірливо забурмотіла, і багато хто насупив брови.

— Дайте йому ляпаса, — запропонував хтось. — Може, це приведе його до тями.

— Чарочка міцного зробить це краще, — порадив інший.

Марго ліктями проклала собі дорогу до стола й оглянула чужинця.

— Навіть не думайте ляпати його по обличчю. Не в тому він стані. І в горлянку йому нічого не лийте. Краще зачекайте хвилинку.

Марго повернулася до свого місця біля вогню. Там лежала невеличка подушка, і вона взяла її та понесла до стола. У світлі свічки їй вдалося помітити на бавовняному напірнику біленьку колючку. Підчепивши її нігтем, вона витягла пір'їнку. Інші чоловіки спостерігали за нею, збентежено вилупивши очі.

— Сумніваюся, що тобі вдасться підняти мертвяка лоскотанням, — зауважив каменярь. — Та й навіть якщо він і живий, нічого не вийде — не в тому він стані.

— Та не збираюся я його лоскотати, — одказала Марго.

Вона поклала пір'їнку чоловікові на губи. Усі придивилися. Якусь мить нічого не відбувалося, аж тут пух на пір'ячку затремтів.

— Він дихає!

Утім, полегшення одразу ж поступилося новій розгубі.

— Та хто ж це такий? — спитав якийсь баржовик. — Чи хто-небудь його знає?

На декілька хвилин запанував загальний галас, у якому кожен обмірковував це питання. Один вважав, що знає всіх уздовж річки від Замку Ітон до Даксфорда в десяти милях звідти, і при цьому цей чоловік навряд чи був йому знайомий. В іншого сестра жила в Леглейді, і він запевнив, що такого там точно не бачив. Третій ніби пригадав, що начебто десь зустрічав цього чоловіка. Та що більше він до нього придивлявся, то менше готовий був закластися, що це так. Четвертий припустив, що то може бути річковий циган, адже саме в цю пору року на цьому відрізку ріки з'являлися човни — на них дивилися з підозрою, і кожен перевірив замок на